

PEDAGOGIKA A PSYCHOLOGIE

ETAPY VÝVOJE, VĚKOVÉ ZVLÁŠTNOSTI

- různé možnosti dělení (následující ukázky zahrnují hrubší celkové dělení i tabulku obsahující detailnější popis a rozdělení)

Dítě mladšího školního věku

6-11 let

zájmy nestálé, jednání je impulsivní, rozvoj myšlení přechází od konkrétnímu k abstraktnímu, zdokonaluje se jemná motorika (psaní), radost z pohybu, později dítě teprve zajímá sportovní výkon, zaměřuje se záměrně na poznávání nového, pozornost je trvalejší, záměrná, paměť je bezprostředně spojena s vnímáním = s tím souvisí názornost, mechanická paměť – často si pamatuje vše možné, ale není schopno to dát do souvislosti, dovede rozlišovat skutečnost od fantazie, v kolektivu, dítě se bojí vypadat směšně nebo zbaběle, d. zajímá vlastní úspěch, proto děti často žalují

Dítě staršího školního věku

11-15 let

citový život se prohlubuje (obdivuje nádherně vystavený hrad), zaujat citovým životem - období citových zmatků, rychle se měnící nálady, objevují se nejhlubší city náklonnosti, přátelství nejprve k osobám stejného pohlaví, později k druhému pohlaví, stanovuje si cíle, úkoly, pevná vůle, touha po samostatnosti, snaha po uplatnění, roste sebevědomí, chybějí zkušenosti, vznikají diferencované zájmy a záliby, snadná unavitelnost

VĚKOVÉ ZVLÁŠTNOSTI - DŮLEŽITÁ POMŮCKA PRO VEDENÍ DRUŽIN I AKCÍ			
Mladší školní věk (6 – 9 let)	Střední školní věk (10 – 12 let)	Starší školní věk (13 – 15 let)	Adolescence (16 – 20 let)
Tělesný vývoj : Pohybový rozvoj větší u děvčat; snadná unavitelnost, ale rychlá obnova.	Tělesný vývoj: <u>Vzrůstá pohybová vytrvalost</u> ; bez dostatku pohybu „zlobí“; rychlý růst (končetin); <u>narušení pohybové koordinace</u> , nepokoj; příznaky pohlavního dozrávání; <u>psychický a fyzický vývoj jsou často nerovnoměrné.</u>	Tělesný vývoj: Prudké hormonální výkyvy; <u>možné změny v chování</u> ; postupné biologické dozrávání.	Tělesný vývoj - <u>dosazení biologické zralosti</u> , stabilizace tělesných funkcí; zvýšení fyzické odolnosti a výkonnosti
Osobnost - přivýkání režimu, povinností, odpovědnosti; <u>soustředění max. 20 min.</u> rychlejší unavitelnost. <u>Myšlení je konkrétně názorné.</u> Tzv. <u>vyšší city</u> (svědomí, odpovědnost aj.) nejsou dosud rozvinuty, případné přestupky nelze posuzovat příliš přísně (např. krádeže); <u>Fantazie spojená s citovými prožitky</u> , může se objevit lhaní a fantazie považované za vymyšlení.	Osobnost - <u>zájmy</u> jsou většinou nestálé, proměnlivé. Roste <u>citová zranitelnost</u> , někdy neadekvátní emoční projevy, náladovost, přecitlivělost. Formují se tzv. <u>vyšší city</u> (spravedlnost, pomoc slabšímu aj.). Postupný rozvoj formálních operací v myšlení (pojmy, symboly), <u>logického usuzování</u> . Rozvíjí se <u>pozornost</u> .	Osobnost - bouřlivý <u>rozvoj citů</u> . <u>Přehodnocování postojů a názorů</u> . <u>Zájmy</u> se mění a prohlubují	Osobnost - <u>zájmy</u> se ustalují. Přetváří se <u>sebehodnocení</u> , z čehož vyplývá často <u>nejistota</u> . Objevuje se <u>hledání a experimentování</u> v různých oblastech (zájmy, sporty, vztahy, sexuální kontakty). <u>Emoční vývoj</u> se pozvolna ustaluje, zformovány jsou tzv. <u>vyšší city</u> . Upevňují se vlastní postoje a názory. <u>Zvýšená kritičnost</u> .
Vztahy k okolí: <u>respektují autoritu, přijímají příkazy a zákazy (zatím ale bez mravních zásad, motivace odměnou či trestem)</u> . <u>Přízpůsobení se skupině</u> , ale dosud značná závislost na rodině. <u>Důvěřivost</u> .	Vztahy k okolí: <u>Sebepoznání, porovnávání s vrstevníky</u> . <u>Vliv vrstevníků získává na důležitosti</u> . <u>Odputávání od rodiny</u> . <u>Ostych, hluchost</u> , spory mezi vrstevníky (<u>kolem 13. roku změny ve vztazích</u>). <u>Vztahy mezi děvčaty a chlapci postupně osobního rázu</u> . <u>Klesá ochota plnit příkazy</u>	Vztahy k okolí: <u>osamostatňování se od rodiny</u> . Roste <u>vliv vrstevnických skupin</u> . Možná <u>negace vůči autoritám</u> . <u>Nejistota, pochybnosti o sobě, touha po uznání, bezpečí</u> . <u>Vnější projevy sebevědomého chování</u>	Vztahy k okolí: Význam nabývají <u>partnerské vztahy</u> . <u>Vliv rodiny</u> ustupuje do pozadí, přesto přetrvává. Silná potřeba citové jistoty a bezpečí. Zřejmě je celkové <u>osamostatňování jedince</u> .
Vztahy ke hře: Zájem o <u>hry napodobivé</u> - „na někoho“, „na něco“.	Vztahy ke hře: Dávají přednost hrám, kde hraje <u>každý většinou sám za sebe</u>	Vztahy ke hře: Ocení hry, kde prokáží <u>hledat taktiku a schopnost spolupracovat</u>	
<u>DOPORUČENÍ</u> - <u>vyhněte se dlouhé nebo časté námaze dětí</u> ; - <u>zajistěte jim klidný spánek (asi 10 hodin denně)</u> ; - <u>v průběhu dne nechejte děti dostatečně odpočívat</u> ; - <u>střídejte tělesné a duševní činnosti dětí</u> ; - <u>dbejte na dodržování základních pravidel hygieny (děti je nemají dosud pevně osvojena)</u> ;	<u>DOPORUČENÍ</u> - <u>zajistěte dětem dostatek odpočinku a spánku (asi 9 hodin denně)</u> ; - <u>podstatný je příjem tekutin (asi 2 litry denně)</u> ; - <u>důležité je respektovat citové výkyvy, vyhnout se jejich zesměšňování</u> ; - <u>berte v úvahu důležitost vztahů ve skupině dětí</u> ;	<u>DOPORUČENÍ</u> - <u>poskytujte dětem pocit uznání a bezpečí</u> ; - <u>nepodceňujte jejich problémy</u> ; - <u>prohřešky je třeba řešit s taktem</u> ; - <u>i tyto děti potřebují dostatek kvalitního spánku</u> ;	

OSOBNOST

Je třeba znát nejen věkové zvláštnosti dítěte, ale také počítat s individuálními rozdíly mezi nimi. Každý člověk je totiž jedinečnou osobností.

Osobnost = souhrn vlastností, procesů, stavů, návyků, postojů apod., které tvoří celistvou strukturu, individualitu konkrétního člověka; každá osobnost má své jedinečné psychické, biologické a sociální vlastnosti

Psychické vlastnosti

Temperament

- převážně vrozené vlastnosti, projevuje se zejména způsobem reagování, rychlostí a silou a trváním reakce

Různé typologie podle psychologických škol (příklady):

- Extrovert – společenský, nápaditý, zábavný, snadno navazuje kontakt s lidmi, bezstarostný, důvěřivý
- Introvert – uzavřený, zdrženlivý ve společnosti, v jednání nejistý, opatrný (C.G.Jung)
- Flegmatik (neaktivní, klidný),
- Sangvinik (pružný, společenský),
- Cholerik (výbojný, impulzivní)
- Melancholik (velmi zranitelný, vše bere velmi vážně) (Hippokrates, Galénos)

Charakter

- „emoční inteligence“, formována výchovou, projevuje se v jednání a chování ve vztahu k sobě, k lidem, k práci, k přírodě...

znalost vlastních emocí, zvládnání emocí, schopnost sám sebe motivovat, schopnost vnímat emoce jiných lidí, schopnost dobrých mezilidských vztahů...

Chyby při poznávání osobnosti - příklady

- *projekce* - „podle sebe soudím tebe“, u jiných očekáváme stejné myšlení, vlastnosti, motivy, pohnutky jako u sebe; předpokládáme, že ostatní pochopí to, co my, že je zaujmou stejné věci...
- *předsudky* – posuzujeme někoho podle toho, co nám o něm někdo řekl nebo podle národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině apod.
- *haló efekt* – vliv prvního dojmu – na základě jednoho náhodného projevu jedince, kterého vidíme poprvé nebo ho dobře neznáme si na něj utvoříme názor
- *stereotypizace* – „škatulkování“ - vytvoříme si několik typů např. jen podle jednoho kritéria (nadání, píle, temperament) a do nich si lidi škatulkujeme místo abychom posuzovali celou osobnost

Osobnost instruktora, vedoucího, příkladnost

- starší kamarád, který pomůže, poradí
- zkušený
- férový člověk (udělá chybu, omluví se)
- příkladný (férový, vyjadřování, znalosti, vzdělanost)
- prodloužená ruka vedoucího
- příkladnost a soudržnost
- tradice a zvyky, oddílové rituály, společné oblečení, symboly, soulad se společností a jejími hodnotami

- Vadí:
- přílišné ambice
- kritičnost bez znalosti problému
- lenost a pohodlnost
- nechť se učí a vzdělávat
- kritizování vedoucích před dětmi (správné řešení: říci to na poradě OV, konečné rozhodnutí je ale na něm a před dětmi se nekritizuje!“Když se vám to líbí, říkejte to všem, a co se vám nelíbí říkejte mně“)

MALÁ SOCIÁLNÍ SKUPINA (družina, v jistém smyslu celý oddíl)

- členové se znají, přímo spolu komunikují, vznikají různé sociální role
- umožňuje jedinci uspokojovat důležité potřeby (sounáležitost, seberealizace...)
- jednotlivci musí respektovat její požadavky, přejímá názory, postoje, normy
- dítě v sociální skupině získává zkušenosti v interakci a komunikaci (řešení konflikt, diskuze, argumentace, kompromis, vyrovnání se s nezdarem, nespravedlností...)

Role ve skupině

- relativně stálý způsob chování a osobního přínosu pro tým, málo závislé na měnících se podmínkách a situacích; souvisejí s postoji k životu, způsobu řešení konfliktu apod. mohou se měnit při fungování v různých týmech - v závislosti na ostatních členech týmu.
- různé typologie a způsoby dělení, např.:

Buldozer, ponorka, sanitka

- buldozer - plný energie, nadšení, akční, tlačí věci kupředu, nehledí na "mrtvolu"
- ponorka - mluví jen, má-li něco zásadního, nenápadný člověk v pozadí
- sanitka - stará se o pohodu v týmu, o účastníky, cítí emoce

Model 4 rolí podle Petra Heoneyho

- akční typ - permanentní činnost, nemá rád diskuse, zdroj energie
- přemýšlivý typ - produkce nápadu a myšlenek, hodnocení ostatních, chladí horké hlavy
- pozorný typ - orientace na lidi, atmosféra, humor, povzbuzení - hlídá vztahy
- vůdcovský typ - ujistí se, že všichni znají cíle, souhlasí s nimi, udržuje rovnováhu mezi jednotlivými členy, týmem jako celkem a úkolem, řídí deleguje, koordinuje

Jak využít role

"hvězda"

- neformální vedoucí skupiny - má autoritu převážné většiny jejích členů, identifikují se s ním
- instruktor/vedoucí přes tohoto člověka může se skupinou pracovat mnohem jednodušeji

"šedoá eminenci"

- nebývá oblíben, ale je chytrý a jeho názory respektuje "hvězda". Z toho plyne, že hybatelem veškerého dění je tedy tato "šedá eminence", jejímiž názory se skupina (paradoxně) řídí, skrze "hvězdu".
- užitečné mít tuto postavu na své straně.

"outsiders"

- členové, kteří se příliš nezapojují, stojí bokem, i když zdánlivě skupině nic nedávají, skupina dává mnoho jim
- do dění je můžete zapojit přidělením zvláštní funkce, přenesením na ne velké části zodpovědnosti, ale musíme si být jistí, že to zvládnou, že ji unesou, a že to není příliš okaté, proč jim ji dáváme. Citlivě je také dobré vyzvednout je v tom, v čem jsou dobří (pozor na soucit, ten je zavře úplně)

(*Úzkostný typ* potřebuje více informací, ze kterých jednoznačně vyplyne, že vše je bezpečné atd. také je dobré takového jedince dávat do skupiny s někým, komu důvěřují. *Problematický člen* je vždy oříšek. Často pomůže jeden rozhovor někde v soukromí. V rámci her se osvědčuje na něj přenést kus odpovědnosti. Pod tlakem skupiny bude nucen takové úkoly zvládnout (aby ostatní nezdržoval atd.) Může být opozičníkem třeba proto, že měl ambice být hvězdou kolektivu, ale tuto pozici nevybojoval. Pak je možné dát ho s opravdovou hvězdou např. do dvojice, ve kterých je třeba něco vyřešit. Možná si spor mezi sebou vyřeší, nebo pozice přehodnotí, a hlavně budou nuceni spolupracovat. Nebo je možnost postavit je vyloženě proti sobě, ať se vybouří touto cestou.)

Pozor! může dojít k jevu zvanému *klovací řád* – název podle kuřat v drůbežárně - kolektiv si vybere nesympatické dítě a všichni do něj rejou atd. Je to často dítě, které není sympatické ani nám, ale když ho neochráníme, odejde a kolektiv si zase vybere další oběť

Ostatní mají status "*běžného členu*". Kromě tohoto rozdělení rolí ještě častěji ve skupině funguje tzv. síť emocionálních rolí - skupina má svého baviče, šaška, otloukánka, krásku...

V podskupinách se role do jisté míry opakují.

UČENÍ

Zásady:

- z. názornosti
- z. uvědomělosti a aktivity
- z. soustavnosti (postupných kroků)
- z. přiměřenosti a individuálního přístupu
- z. trvalosti
- z. zřetele k věku a individuálním zvláštnostem

Jak něco učit (např. práce s nástrojem, uzlování...)

- ukázat, vysvětlit
- předat a sledovat, jak to dítě zkouší
- když mu to půjde, chvíli ho nechat
- za chvíli zkontrolovat, zda to už zase nemotá
- dále průběžně v přiměřených intervalech kontrolovat
- na konci – ohodnotit výsledky, nechat ho uklidit

Je třeba počítat se zapomínáním naučeného – v prvních hodinách zapomínáme zhruba 56%, po 9 hodinách 64%, po dvou dnech 72%, po měsíci 79% !!
Proto je nutno naučenou věc pravidelně opakovat